

جایگاه‌شناسی حکمت عملی

در جستجوی علوم انسانی

پدیدآور: سیدرضا حسینی و هادی موسوی

نظارت و تدبیر

علی عابدی شاهرودی

پاییز ۱۳۹۸

فلسفه و کلام ۸۵

سرشناسه: حسنی، سید حمیدرضا، ۱۳۴۶-

عنوان و نام پدیدآور: جایگاه‌شناسی حکمت عملی در جستجوی علوم انسانی / سیدحمیدرضا حسنی، هادی موسوی؛ نظارت و تعلیقات علی عابدی شاهرودی.

مشخصات نشر: تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی؛ قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری: چهارده، ۴۴۱ ص.

فروست: «سمت»؛ ۲۲۳۸. فلسفه و کلام؛ ۸۵؛ پژوهشگاه حوزه و دانشگاه؛ ۴۷۸. فلسفه و کلام؛ ۲۳. شابک: ۴-۰۶۸۶-۰۲-۶۰۰-۹۷۸-۳۹۰۰۰۰ ریال

داشت: شت جلد به انگلیسی: Seyyed Hamid Reza Hassani, Hadi Mousavi. After Practical Wisdom: The Pursuit of Social Sciences and Humanities.

یادداشت: کتابنامه.

داشت: نمایه.

موضوع: علوم انسانی - فلسفه، Humanities -- Philosophy

موضوع: فلسفه و علوم اجتماعی، Philosophy and Social Sciences

موضوع: فلسفه اسلامی، Islamic Philosophy

شناسه افزودن: موسسه هادی، ۱۳۶۰-

شناسه افزودن: سببی شاهرودی حسنی، نظارت و تعلیقه نویسی.

شناسه افزودن: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی.

The Organization for Researching and Compiling University Textbooks in the Humanities (SAMT), Institute for Research and Development in the Humanities

شناسه افزودن: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

رده بندی کنگره: ۱۳۹۸ ج ۲ ح ۵

رده بندی دیویی: ۳۰۰/۹۲۲

شماره کتابشناسی ملی: ۵۶۳۰۹۳۹

جایگاه‌شناسی حکمت عملی (در جستجوی علوم انسانی)

سید حمیدرضا حسنی و هادی موسوی

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی و پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

چاپ اول: پاییز ۱۳۹۸

تعداد: ۵۰۰

حروفچینی و لیتوگرافی: سمت

چاپ: باران (قم)، صحافی: زرین (قم)

قیمت ۳۹۰۰۰۰ ریال. در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشندگان و عوامل توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.

هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشران، نشر یا پخش یا عرضه یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

تهران، روبه‌روی دانشگاه تهران، حد فاصل خیابان‌های فخر رازی و دانشگاه، مجتمع

تجاری - اداری پارسا، واحدهای ۲۰۱ و ۷ و ۸ تلفن: ۶۶۴۰۸۱۴۵، ۶۶۴۰۸۱۴۵ -

مراکز پخش: ۶۶۴۱۷۸۵۷ (فروشگاه)، نمایر ۶۶۴۰۵۶۷۸، info@samf.ac.ir www.samf.ac.ir

قم، پردیسان، بولوار دانشگاه، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، تلفن: ۰۲۵۳۲۱۱۱۱۰۰

(انتشارات: ۳۲۱۱۱۳۰)، نمایر: ۰۲۵۳۲۸۰۳۰۹۰ و ۰۲۵۳۲۹۰۹۳۱۰، ص. پ ۳۷۱۸۵-۳۱۵۱.

فهرست مطالب

۱	دبیاجه
۵	مقدمه
۵	معادله حکمت عملی و علوم انسانی
۸	امکان‌سنجی ابتداء علوم اجتماعی/انسانی بر نظریه‌ای در باب حکمت عملی
۱۰	علوم اجتماعی/انسانی به مثابه کنش‌شناسی انسان
۱۱	حکمت عملی؛ مبنای کنش‌شناسی
۱۲	ابتداء حکمت عملی و علوم انسانی/اجتماعی بر تصویر از انسان ایدئال
۱۴	ضرورت وجود نظریه‌ای در باب حکمت عملی؛ نقش هر علوم اجتماعی/انسانی
۱۵	جایگاه‌شناسی حکمت عملی
۱۵	۱. عقل
۱۸	۲. مناسبات عقل عملی و نظری
۲۴	۳. مناسبات عقل عملی و نظری یا حکمت عملی و نظری

بخش اول: حکمت عملی ارسطو و علوم انسانی

۳۶	چرا از ارسطو
۳۷	جایگاه‌شناسی حوزه‌های معرفت نزد ارسطو
۳۸	تقسیم اول: جزء بهره‌ور از خرد و عاری از خرد
۳۹	تقسیم دوم: جزء حسابگر و جزء علمی
۴۰	تقسیم سوم: توانایی عملی، شناخت علمی، حکمت عملی، حکمت نظری و عقل شهودی
۴۱	ساختن (= poiesis) و عمل کردن (= praxis)
۴۲	۱. توانایی عملی (هنر یا فن = تخته)
۴۳	تدبیر (= roït = deliberation)
۴۵	موضوع تدبیر [= رویت]
۴۵	علمی بودن محتویات تخته (= علم تولیدی)

۴۶	 روش‌شناسی تخته‌ای
۴۸	 کلی و علمی بودن علم تخته‌ای
۴۸	 اقسام علم تولیدی (= تخته‌ای)
۴۹	 رابطه تخته با ایستمه
۵۰	 علیت‌های چهارگانه در تخته (= علوم صناعی)
۵۰	 ۲. شناخت علمی (= ایستمه = epistēmē)
۵۱	 ۳. حکمت عملی (= فرونیسیس = phronēsis)
۵۲	 ۴. حکمت نظری (= فلسفه = sophia)
۵۳	 ۵. عقل الهی (nous)
۵۴	 تقسیم‌بندی دوگانگی‌ها
۵۵	 تفاوت عقل عملی و حکمت عملی
۵۶	 اصول روش‌شناختی و تقسیم‌بندی‌های ارسطو: عبور از محسوس به معقول
۵۸	 جمع‌بندی تقسیم‌بندی حکمت عملی و حکمت نظری
۶۱	 اقسام حکمت عملی
۶۳	 مناسبات اخلاق و حکمت عملی
۶۵	 تهذیب اخلاق
۶۸	 ابعاد تعلیم و تربیت سقراط در مقایسه با افلاطون
۷۳	 اخلاق فضیلت و تهذیب اخلاق از دیدگاه ارسطو
۷۴	 سعادت (Eudaimonia)
۷۴	 فضیلت (Virtue)
۷۵	 اقسام فضیلت
۷۶	 منش و فضیلت‌های منش‌واره (اخلاقی) از دیدگاه ارسطو
۷۷	 ۱. حُسن فعلی و فاعلی در عمل اخلاقی
۷۸	 ۲. فضیلت همراه با عمل شرط رسیدن به سعادت
۷۸	 ۳. تحقق فضیلت با انتخاب و اراده
۸۰	 ۴. فضیلت اخلاقی و اعتدال
۸۱	 حکمت عملی و انتخاب حدّ وسط
۸۱	 وجود اسوه و الگو لازمه فلسفی اخلاق ارسطو
۸۳	 حالات مختلف سیرت و منش از دیدگاه ارسطو
۸۵	 وحدت فضایل از دیدگاه ارسطو
۸۵	 - فضایل عقلی از دیدگاه ارسطو (علمی بودن دانش تهذیب اخلاق)
۸۶	 تدبیر منزل
۸۷	 سیاست مدن
۸۹	 عقل عملی و ادراک

۸۹	رابطه دو بخش خردمند نفس: عقل عملی و عقل نظری
۹۰	رابطه فضایل عقلی و فضایل اخلاقی
۹۱	روش‌شناسی مطالعات اخلاقی
۹۱	شرط ارتباط عقل عملی با عقل نظری (= شرط تحقق علم اخلاق)
۹۳	جایگاه حکمت عملی [حاکم اخلاقی] در ارسطو
۹۴	جزئی‌نگری ارسطو در اخلاق
۹۴	اهمیت شناخت نفس انسان برای علم سیاست (به‌عنوان جامع همه علوم عملی)
۹۵	تفاوت اراده، اختیار و آزادی
۹۵	فعل اضطراری (= اکراهی)
۹۶	فعل اضطراری اختیاری
۹۶	ملازمات اراده
۹۷	علم تدبیر اخلاقی: تدبیر منزل و سیاست مدن، حاصل تعامل تخته و حکمت عملی
۹۸	اخلاق سومانی: درصدد بیان راه رسیدن به فضیلت است نه بیان خود فضیلت

بخش دوم: حکمت عملی به‌مثابه علوم اخلاقی نزد اندیشمندان مسلمان

۱۰۳	فارابی و علوم انسانی
۱۰۳	تکنولوژی و شناخت در عقل عملی
۱۰۳	۱. گسست دستگاه‌های اخلاقی فلسفه اسلامی از فضیلت‌گرایی ارسطو
۱۰۶	۲. شناخت در فلسفه عملی
۱۰۹	مقوله‌های ارادی نماد دانش حکمت عملی
۱۱۲	۳. نسبت‌سنجی صنعت [= تکنولوژی] و علم
۱۱۳	کارکردهای صنعتی [= تکنولوژیک] و فکر عملی
۱۱۴	اقسام فلسفه مدنی (خلقی و سیاسی)
۱۱۵	ارتباط جسم صنعتی (= تکنولوژی) با بخش صنعتی عقل عملی
۱۱۷	چگونگی پیدایش اخلاق در عقل عملی و صنعت سه‌گانه
۱۱۸	۴. واگرایی منفعت و حکمت
۱۱۹	۵. ریشه‌های روش‌شناسی در شناسایی اقسام صنعت [= تکنولوژی]
۱۲۲	ابن‌مسکویه و علوم انسانی
۱۲۲	بنیادهای فلسفه اجتماع و کنش انسانی
۱۲۲	مقدمه
۱۲۳	۱. جایگاه علوم انسانی در عقل نظری و عملی
۱۲۵	فلسفه عملی و علوم انسانی
۱۲۶	فلسفه عملی و شناخت «اشیاء ارادی»
۱۲۷	ایدئال کنش انسانی و نسبت آن با علوم انسانی

۱۲۹	رویه و طراحی کنش انسانی
۱۲۹	تحلیل رویه و موضوع آن
۱۳۰	جایگاه رویه و تمیز در عقل نظری
۱۳۱	تمیز و رویه دو شرط برای سعادت
۱۳۲	معادله میان تخته و رویه
۱۳۲	۲. نسبت علوم انسانی مدرن با فلسفه عملی
۱۳۴	تمایز هنجار و ارزش به واسطه تمایز رویه و تمیز
۱۳۶	خلق های اجتماعی و رویه
۱۳۷	۳. فلسفه عملی به مثابه فلسفه علوم اجتماعی
۱۳۹	عامل برین و درونی در اجتماعی بودن انسان
۱۳۹	تبیین کنش اجتماعی با نظریه «محبت» ابن مسکویه
۱۴۰	شیت و نابه شیل پیوند اجتماع
۱۴۲	اراده و رویه در انواع اجتماع
۱۴۳	تدبیر اجتماعی؛ صدمه دامن اجتماعی و تربیت نیرو
۱۴۳	علم و عمل اخلاقی؛ شرایط تدبیر اجتماعی
۱۴۶	ابن سینا و حکمت عملی
۱۴۶	اخلاق و عقل عملی در فلسفه سینوی
۱۴۷	نفس به مثابه مبدأ کنش های انسانی در نزد ابن سینا
۱۵۱	عقل عملی از دیدگاه ابن سینا
۱۵۱	مناسبات عقل نظری و عقل عملی
۱۵۲	چیستی عقل عملی
۱۵۳	تفکیک عقل عملی به عقل تدبیری و عقل اخلاقی
۱۵۴	شناختاری بودن عقل عملی به سان عقل نظری
۱۵۵	انسان به مثابه «نیک کنشگر»؛ انسان ایدئال در انسان شناسی سینوی
۱۵۶	فلسفه کنش سینوی
۱۵۸	چیستی کنش اخلاقی و جایگاه نفس در تبیین اراده و کنش های ارادی
۱۶۰	اخلاق و عقل عملی؛ چگونگی تکوین کنش اخلاقی
۱۶۲	آزادی اراده و مسئولیت اخلاقی در کنش شناسی سینوی
۱۶۳	ظرفیت سنجی فلسفه سینوی در تولید علوم انسانی به مثابه علوم اخلاقی
۱۶۵	ارتباط حکمت عملی سینوی با رشته های علوم انسانی
۱۶۶	چیستی حکمت عملی سینوی و اقسام آن
۱۶۹	خواجه نصیرالدین طوسی و علوم انسانی
۱۶۹	تمایز علیتی؛ مبنای تمایز علوم انسانی از دیگر علوم
۱۷۰	بنیان حکمت عملی بر نیروی خرد انسان

۱۷۱	عبور از مسئله تفکیک علوم طبیعی و انسانی با فاعلیت ارادی
۱۷۴	دانایی؛ وجه مشترک حکمت نظری و عملی
۱۷۵	تمایز علّیتی در عقل نظری و عملی
۱۷۶	علیت طبیعی و ارادی مبنای تمایز عقل عملی و نظری
۱۷۷	نسبت حکمت عملی با نظام انسانی
۱۷۸	تکنولوژی (= صنعت) تهذیب اخلاق
۱۸۱	تجلی‌گاه ساختارهای انسانی در خُلق، منزل و مدینه
۱۸۱	پدیده‌های انسانی موضوع حکمت خُلقی، منزلی و مدنی
۱۸۳	نسبت پایدار فردی در انسان و حکمت خُلقی
۱۸۴	هویات پایدار اجتماعی در حکمت منزلی و مدنی
۱۸۵	حکمت سیاسی، ابعاد حکمت عملی وضعی
۱۸۶	تقسیم کار یا تمایز عزائم، عامل نظام اجتماعی
۱۹۰	عامل وحدت اجتماعی در بارزگرایی جامعه‌شناختی
۱۹۲	ملاصدرا و حکمت عملی
۱۹۲	در جستجوی عناصر روش‌شناختی علوم انسانی
۱۹۲	۱. حکمت عملی: نگاه سوم، انسانی مدرن
۱۹۴	۲. حکمت عملی: فضیله، یا دور
۱۹۶	حکمت عملی به مثابه فضیلت
۱۹۷	موضوع حکمت نظری و عملی به مثابه معرفت
۱۹۹	حکمت عملی به مثابه فضیلت
۲۰۰	۳. مناسبات عقل و حکمت عملی به مثابه معرفت
۲۰۲	تناظر مقولات عقل نظری و عقل عملی
۲۰۵	ترکیب عقل ابزاری و عقل اخلاقی در عقل عملی
۲۰۶	عقل ابزاری و روتبه
۲۰۷	وحدت نفس انسان در عین کثرت نیروهای انسانی
۲۰۹	۴. تمایز علوم طبیعی از علوم انسانی بر مبنای عقل عملی
۲۱۰	نیروی عملگر آگاه (= قوه مدتره) و مؤلفه‌های آن
۲۱۱	آگاهی درونی و آگاهی بیرونی در نیروی عامل
۲۱۲	مبادی اراده
۲۱۳	شناختاری بودن عقل عملی از نظر ملاصدرا
۲۱۴	امور معاد و معاش دو متعلق ادراک عقل عملی در نظر محقق سبزواری
۲۱۵	۵. عملکرد عقل عملی
۲۱۶	الف. «فکر»
۲۱۶	ب. روتبه

۲۱۷ عامل تمایز بخش کنش‌های انسانی در رویه.

۲۱۸ ۶. نسبت عقل عملی و اقسام شناخت.

۲۱۸ استنتاج در عقل عملی.

۲۲۰ نیروی ناطقه.

۲۲۱ شناسایی در عقل عملی.

۲۲۲ ۷. مراتب عقل عملی.

۲۲۲ مراتب عقل عملی در دانایی.

۲۲۳ عقل در حالت استعدادی (= عقل بالقوه).

۲۲۴ عقل بالملکه.

۲۲۵ عقل بالفعل (زنده شدن انسان).

۲۲۵ عا. استفاد.

۲۲۵ عقل ال.

۲۲۶ ۸. مراتب عقل عملی در گزینش‌گری.

۲۲۷ عقل عملی و مرتبه انسانی.

۲۲۷ عقل عملی و مرتبه تحرر زخی انسان.

۲۲۸ عقل عملی و مرتبه تعقل عقلی انسان.

۲۲۸ ۸. نسبت حکمت عملی با کنش انسانی و مبادی کنش.

۲۲۹ ارتباط کنش‌شناسی و حکمت عملی.

۲۳۰ تکمیل تبیین و تفهیم با فرآیند تعقل.

۲۳۳ علامه طباطبایی و علوم انسانی.

۲۳۳ تولد دانش عقل عملی، نویدبخش دوره جدید علوم انسانی.

۲۳۳ مقدمه.

۲۳۴ علامه طباطبایی و تحول بنیادین در نظریه اعتباریات.

۲۳۵ نحوه پیدایش اعتبارات در انسان از دیدگاه علامه طباطبایی.

۲۳۸ ویژگی‌های اعتباریات.

۲۳۹ اقسام اعتباریات.

۲۴۰ اعتباریات؛ نظریه‌ای در باب کارکرد ذهن.

۲۴۱ ۱. ظهور دانش عقل عملی.

۲۴۳ ۲. تولد دانش عقل عملی با نظریه اعتباریات.

۲۴۶ پیدایش اعتبارات در سیر ادراکات انسان.

۲۴۸ فرایند تکثیر ادراکات اعتباریات.

۲۴۸ تمایز مسیر فهم کنش از مسیر هستی آن.

۲۵۰ «شناخت» تکثر اعتباریات به تبع تکثر در کنش‌ها.

۲۵۲ نظام دانایی، حکمت عملی، بر فراز اراده انسان.

۲۵۳	۳. مشخصات ادراکات اعتباری به مثابه نظام عقل عملی
۲۵۵	الف. تبیین ارتباط عقل عملی با عقل نظری
۲۵۵	بکم: پیوستگی عقل عملی به عقل نظری
۲۵۶	دوم: تمایز عقل عملی از عقل نظری
۲۵۷	ب. تبیین مکانیسم عملکرد عقل عملی
۲۵۷	ضرورت بخشی به صدور کنش
۲۵۹	«پسند» کنش
۲۶۲	ج. تبیین موقعیت عملکرد ذهنی عقل عملی
۲۶۲	مکانیزم نیروی پندارگان
۲۶۸	جلوه حقیقی اعتباریات
۲۶۸	تبیین نسبت عقل عملی با اراده
۲۷۱	ملازمه تكثر اعتباریات با تكثر اراده
۲۷۳	هـ. عقل ملی فردی و عقل عملی اجتماعی
۲۷۳	تبیین تفاوت کارکرد عقل عملی در فرهنگ‌های مختلف
۲۷۴	ز. روش‌شناسی مطالعات در عقل عملی
۲۷۶	برهان نظری اعتباریات
۲۷۸	شناسایی اعتباریات از طریق امور حقیقی
۲۸۰	شناسایی اعتباریات از طریق حیوانات
۲۸۰	روش‌های پیشنهادی برای مطالعه اعتباریات
۲۸۱	اول: روش تحلیل فرایند تاریخ مفاهیم
۲۸۱	دوم: روش‌های قوم‌شناختی و انتروپولوژیک
۲۸۳	سوم: روش مطالعات در دیگر زیست‌شناسی
۲۸۴	چهارم: مطالعه نوزادان انسان
۲۸۶	۴. نظریه اعتباریات: دانشی نهفته در حکمت عملی
۲۸۷	اعتباریات به مثابه نظریه‌ای در تبیین کارکرد خلق
۲۸۸	«خلق»: کلید فهم واقعیات فردی و اجتماعی
۲۸۹	مناسبات اعتبار و خلق با ریشه‌های کنش انسانی
۲۹۱	مراحل شکل‌گیری اعتبار و خلق
۲۹۲	تغییر اعتباریات و منشأهای پیدایش خلق‌ها
۲۹۴	اعتبارات آگاهانه و غیر آگاهانه
۲۹۵	علوم انسانی و حکمت عملی

بخش سوم: حکمت عملی و اندیشمندان علوم انسانی غرب

۳۰۱	دکارت و حکمت عملی
-----	-------------------

۳۰۱	اصول اخلاقی و اراده آزاد
۳۰۱	جایگاه‌شناسی عقل نظری و عقل عملی در فلسفه دکارت
۳۰۲	طرح اخلاق دکارت
۳۰۴	اصول طرح اخلاقی دکارت
۳۰۴	عناصر طرح اخلاقی دکارت
۳۰۴	عنصر اول: امکان‌شناسایی صریح حسن و قبح
۳۰۵	عنصر دوم: اراده آزاد
۳۰۵	عنصر سوم: تعریف خیر و شر
۳۰۶	کارت‌شناسی دکارتی
۳۰۶	چهارم: اراده از دیدگاه دکارت
۳۰۸	کانت و محدودیت‌های عقل عملی
۳۰۸	تئوری پردازی دکارت از عقل عملی
۳۰۸	جایگاه‌شناسی عقل عملی از دیدگاه کانت
۳۰۸	کانت: نخستین تئوری نقد عقل در غرب
۳۱۰	گذار از عقل نظری به عقل عملی
۳۱۰	گذار از اخلاق به فلسفه اخلاق
۳۱۱	گذار از فلسفه اخلاق به فلسفه اخلاق
۳۱۲	گذار از متافیزیک اخلاق به عقل عملی
۳۱۴	مناسبات بین عقل نظری و عقل عملی در فلسفه کانت
۳۱۶	چیستی عقل عملی از دیدگاه کانت
۳۱۶	عناصر عقل عملی
۳۱۷	۱. تکلیف
۳۱۷	۲. فرمان عقل عملی
۳۱۸	۳. قانون اخلاق
۳۱۸	عینیت کامل قانون عقل عملی
۳۱۹	۴. ملکه اراده
۳۲۰	چیستی اراده
۳۲۱	فرایند تکوین کنش اخلاقی از دیدگاه کانت
۳۲۲	چگونگی استدلال در عقل عملی
۳۲۴	دورکیم و حکمت عملی
۳۲۴	شعور اجتماعی؛ مبنای علوم اجتماعی
۳۲۶	عقل عملی در دورکیم
۳۲۷	قانون حسن و قبح در دیدگاه دورکیم
۳۲۹	خاستگاه واقعیت‌های اجتماعی

۳۳۲	فروکاستن اخلاق به واقعیت‌های اجتماعی
۳۳۴	شعور اجتماعی به مثابه عقل عملی
۳۳۵	ظهور علوم اجتماعی از علوم اخلاقی
۳۳۷	هنجارهای صنفی به مثابه اخلاق حرفه‌ای
۳۴۱	ماکس وبر و حکمت عملی
۳۴۱	حکمت عملی به مثابه عقل حسابگر
۳۴۱	کنش‌شناسی؛ غایت علوم انسانی در نظریه ماکس وبر
۳۴۳	چیستی عقلانیت و جایگاه آن در عقل عملی وبر
۳۴۷	اقدام عقلانیت و مناسبات آن با اقسام کنش‌های اجتماعی انسان
۳۴۹	انواع عقلانیت از نظر وبر
۳۴۹	۱. عقلانیت عملی
۳۵۰	۲. عقلانیت نظری
۳۵۱	۳. عقلانیت محتوایی
۳۵۳	۴. عقلانیت صوری
۳۵۴	اقسام کنش‌های انسان به مثابه ضوع رشته‌های علوم انسانی / اجتماعی
۳۵۶	تیپ ایدئال و
۳۵۸	گیدنز و حکمت عملی
۳۵۸	علوم انسانی غیرجهان‌شم
۳۵۹	تیینی از عدم کارآیی جامعه‌شناسی گیدنز و جایگاه غیرمدرن
۳۶۰	جذایی از فلسفه؛ عامل شکست علوم اجتماعی
۳۶۱	تمایز رویکرد جامعه‌شناختی و فلسفی در مطالعه کنش انسانی
۳۶۴	فقدان نظریه در سیاست‌های مدنی
۳۶۵	حکمت عملی موقعیتی
۳۶۷	جان سرل و علوم انسانی
۳۶۷	در جستجوی بنیادهای تمدن نوین
۳۶۷	نظریه زبانی افعال گفتاری به مثابه فلسفه کنش سرل
۳۷۰	نظریه حیث التفاتی؛ گذار از فلسفه زبان به فلسفه ذهن
۳۷۲	جایگاه‌شناسی عقل عملی در فلسفه کنش سرل
۳۷۵	فلسفه کنش سرل؛ ساختار کنش قصدی فردی
۳۷۶	فلسفه کنش سرل؛ کنش‌شناسی جمعی (گذار از فلسفه ذهن به فلسفه اجتماع)
۳۷۸	برساخت کارکرد و اقسام آنها از دیدگاه سرل
۳۷۹	نهاد و واقعیت‌های نهادی
۳۸۰	مراحل تکوین برساخت واقعیت‌های نهادی

بخش چهارم: مناسبات حکمت عملی و فلسفه علوم انسانی

- الف. مناسبات حکمت عملی و فلسفه عمل ۳۸۵
- نسبت مطالعه فلسفی و اجتماعی در کنش انسانی ۳۸۹
- نسبت حکمت عملی با کنش انسانی و مبادی کنش ۳۹۱
- فرایند شناختی پیشین در کنش ۳۹۲
- ب. مناسبات فلسفه عمل و علوم انسانی ۳۹۵
- ج. مایه فلسفه اعتبار علامه طباطبائی و فلسفه اجتماع جان سرل ۳۹۷
- زبان به مثابه کنش ۳۹۷
- عناصر پنج گانه در اعتبار زبان ۳۹۷
- فلسفه کنش ۴۰۳
- نسبت «تئوری اعتبارات قیل از اجتماع و بعد از اجتماع» با «قواعد قوام بخش و تنظیمی» ۴۰۴
- نسبت «سنجش علیت ذهنی و التفاتی» با «ادراکات حقیقی و اعتباری» ۴۰۶
- ساختار «تئوری و سنجش اعتباری» ۴۰۸
- تبیین «فاصله بین علت و اثر» به تعیین اراده در علامه طباطبائی و سرل ۴۰۹
- عدم علیت باورها و امیال بر کنش اختیاری ۴۱۱
- انواع کارکرد در عقل عمل ۴۱۲
- تجلی اخلاق در تنازع امیال، یا عقلانیت مستند از امیال ۴۱۴
- نسبت اعتبار جمعی و حیث التفاتی جمعی ۴۱۸
- تفسیر چیستی کنش انسانی؛ عامل تمایز بخش رویکردهای علوم انسانی ۴۱۹
- د. اصول روش شناختی علوم انسانی براساس نظریه ادوار باربار ۴۲۲
- تفکیک علوم طبیعی و انسانی و نسبت آن با حکمت عملی ۴۲۴

منابع ۴۲۷

نمایه ها

- نمایه اصطلاحات ۴۳۵
- نمایه اشخاص ۴۴۰

دیباچه

حکمت عملی، ماهراهی در دانش است برای عبور اندیشه‌های سترگ فلسفی از سپهر عقل به واقعیت‌های روزانه زندگی فردی و اجتماعی. از این رو، هدف از شناسایی آن، نیل به گزارشی تاریخی از اندیشه‌های - کیمیا کهن - است؛ بلکه شناسایی مسیر عبور عقل به گستره نظامات پایدار زیست بشر و تمدن اندیشه است.

اندیشه فلسفی پرورش یافته توسط حکمایان کلاسیک، دانشی است همراه با قانون‌های ایدئال جهان هستی در دو گستره حکمت عملی و حکمت امری؛ حکمت عملی بر شناسایی عقل از جهان انسان و کنش‌های انسانی نهاده شده و حکمت نظری بر موجوداتی متمرکز است که هستی ایشان بر ساخته اراده انسانی نباشند. بنابراین، حکمت عملی با فراهم ساختن امکان ورود قانون‌های ایدئال به جهان انسانی، تدبیراتی برای نظام‌بخشی به کنش‌های فردی و اجتماعی به دنبال دارد؛ همان امری که علوم انسانی / اجتماعی معاصر بر آن استوار است تا عهده‌دار آن باشد. نظامات اندیشه‌های انسانی و اجتماعی تنها همراه با قوانین عقل نه حکمت عملی بیان‌کننده آنهاست این امکان را می‌یابند که از آسیب‌های زیست بشر بکاهند؛ زیرا مسیر عبور اندیشه‌های فلسفی و عقلی به واقعیت زندگی فردی و اجتماعی از حکمت عملی می‌گذرد. در واقع، حکمت عملی تلاشی است برای شناسایی رابطه میان فلسفه و علم انسانی. بنابراین، گرچه حکمت عملی به اندیشه‌های اندیشمندان چند هزار سال گذشته نسب می‌برد، اما قانون‌هایی که برای نخستین بار در دوره‌های اسلامی در این بخش از حکمت شناسایی شده، آن را به دانشی ران، بروز و مستقل از گذشته تبدیل کرده است.

این نوشتار در مقام ایجاد گفتگویی علمی میان فلسفه شرق و غرب است تا آشکار سازد

چگونه فلسفه حکیمان مسلمان به شکلی متفاوت از جریان جاری فلسفه غرب از کندی، فارابی، ابن‌سینا، بهمنیار، لوکری، ابوالحسن عامری، ابوزید بلخی، ابن‌مسکویه، خواجه نصیرالدین طوسی، علامه حلی، شهاب‌الدین سهروردی، شهرزوری، میرداماد تا ملاصدرا، شیرازی و سپس از عصر ملاصدرا از شاه محمد دارابی، حکیم ملاعلی نوری، ملا اسماعیل خواجه‌نوی، حکیم سبزواری، آقاعلی حکیم طهرانی زنوزی، ملاعبدالله زنوزی تا علامه رفیعی قزوینی و علامه طباطبایی به این مبحث گام نهاده‌اند و همچنان در همان راستایی که به غایات وجودی منتهی می‌شود، در این کتاب دیدگاه‌های ارسطو، فارابی، ابن‌مسکویه، ابن‌سینا، خواجه نصیرالدین طوسی، ملاصدرا، رنه دکارت، ایمانوئل کانت، امیل دورکیم، ماکس وبر، علامه طباطبائی و آنتونی گیدنز در باب حکمت عملی گزارش و نسبت به ایده اصلی کتاب یعنی آشکارسازی جایگاه حکمت عملی به مثابه فلسفه علوم انسانی، سنجیده شده است. این درحالی است که تریبنا تاریخی بین حکمت عملی و علوم انسانی چه در غرب و چه در دوره‌های اسلامی نسبت به جایگاه حقیقی آن، دچار فراز و نشیب‌هایی بوده است. در دهه‌های اخیر شاهد جریان تازه‌ای در غرب با عنوان «علوم اجتماعی فرونتیک»^۱ هستیم که به احیای جایگاه واقعی حکمت عملی و عقل عملی در علوم اجتماعی همت گمارده است. رویکرد جدید علوم اجتماعی فرونتیک (= علوم اجتماعی مبتنی بر فرونیس) پارادایمی نو در مطالعه پدیده‌های اجتماعی است که بر تفسیری معاصر از مفهوم یونانی کلاسیک ارسطویی فرونیس مبتنی است و با تعبیر گوناگونی نظیر حکم عملی،^۲ عقل عملی^۳ و فهم عامه^۴ از آن یاد شده است. این جریان که در دوران معاصر، خود را وامدار نیچه، گادامر و فوکو می‌داند و توسط فلورینس^۵ استاد دانشگاه آکسفورد پیگیری می‌شود بر آن است که با وجود پارادایم‌های پوزیتیویستی، فرمنتیکی، تفسیری و انتقادی، علوم انسانی از سنخ عقل عملی است نه از سنخ عقل نظری.

این درحالی است که اگرچه این نوشتار نیز در مقام احیای جایگاه حقیقی حکمت عملی و عقل عملی در علوم اجتماعی/انسانی است، تصویر رویکرد «علوم اجتماعی فرونتیک» از حکمت عملی از دوسو با حکمت عملی به مثابه فلسفه علوم انسانی که در این کتاب توصیف کرده‌ایم، متفاوت می‌باشد. این دو رویکرد از یک‌سو در تصویرشان از فرونیس ارسطو در

1. phronetic social sciences

2. practical judgment

3. practical wisdom

4. common sense

5. Bent Flyvbjerg

تفاوتند و از دیگر سو این نوشتار در مقام آن است تا در ادامه سنت فکری حکیمان مسلمان با استفاده از پیشرفت‌های حکمت عملی در دوره اسلامی از وجود قانون و شناخت در حکمت عملی و عقل عملی و ظرفیت‌های آن جهت نیل به علوم انسانی مطلوب سخن بگوید.

این نوشتار حاصل بیش از ده سال تلاش علمی نویسندگان آن است که ذیل یک کلان پروژه علمی که در گروه فلسفه علوم انسانی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه در راستای کشف علوم انسانی مطلوب در جریان است، تدوین شده است و امید آن را دارد که توفیق برداشتن گامی جهت احیای جایگاه واقعی حکمت عملی نزد حکیمان مسلمان به مثابه نیای علوم انسانی معاصر را داشته باشد و از این رهگذر بتواند گستره‌ای فراخ، رانا و پویا به سوی علوم انسانی مطلوب، فرا راه دغدغه‌مندان علم انسانی، اجتماعی معاصر بگشاید.

به طور قصه توان آن را نداریم که از عهده شکر خداوند تبارک و تعالی بدر آییم که در تدوین این اثر، همراهی، همتی، دلگرمی، تشویقات و نظارت دو استاد فرهیخته و بزرگوارمان حکیم گرانمایه، آیت الله علی عابدی شاهرودی و نیز استاد فقید، حجت الاسلام والمسلمین دکتر احمدی تهرانی را نصیبمان کرد. به طور طبع، توجه و عنایت این دو فیلسوف تحریر به این اثر، نشان‌دهنده اهمیت جایگاه فلسفی، علمی و بحث از لزوم جایگاه‌شناسی حکمت عملی به مثابه فلسفه علوم انسانی در دوران معاصر است.

بی‌شک اگر دغدغه‌ها و پیگیری‌های مردم استاد دکتر احمدی به‌ویژه در راستای احیای فلسفه علامه طباطبایی و روزآمدسازی آن در حوزه حکمت عملی و در قیاس با اندیشه‌های فیلسوفان معاصر غرب نظیر کانت، دکارت، ماکس وبر، آدورنو، جان سرل و آنتونی گیدنز نبود، شاهد این اثر نبودیم. حقیقتاً شوق ایشان و رهنمودهای عالمانه ایشان در به ثمر رسیدن این کتاب، انگیزه‌بخش ما در به انجام رساندن این کتاب و تحمل سختی‌های نگارش آن بود.

این در حالی است که این اثر توفیق آن را داشته است که تحت نظارت فیلسوف حکیم متأله استاد گرانمایه ما، آیت الله علی عابدی شاهرودی نگارش یابد و وام‌دار نکته‌سنجی، نظرورزی‌ها و ژرف‌اندیشی‌های ایشان است؛ به گونه‌ای که کتاب را از آغاز تا به انجام سطر به سطر به دقت تمام نگریستند و نکات و نظرات صائب خود را جا به جا به نویسندگان یادآور شدند که به فضل الهی اعمال شد. افزون‌براین، اثر حاضر از این توفیق نیز برخوردار بوده است که حضرت استاد برای نخستین بار برخی از دیدگاه‌های خود را در باب حکمت عملی در قالب تعلیقات بر این کتاب (که در پاورقی صفحات و با قلم درشت و همراه با امضای ایشان (ع ش) آمده است) قلمی نموده‌اند.